

Užsienio reikalų ministerija

Ši ataskaita - tai žmogaus teisių padėties apžvalga, pagrįsta Švedijos Užsienio reikalų ministerijos pastebėjimais. Ataskaita nepateikia išsamios žmogaus teisių padėties šioje šalyje analizės. Informacijos šiuo klausimu reikėtų ieškoti ir kituose šaltiniuose.

Žmogaus teisės Lietuvoje 2007 metais

BENDROJI DALIS

1. Žmogaus teisių padėties apibendrinimas

Žmogaus teisių (ŽT) padėtis Lietuvoje iš esmės yra gera. Perėjimas prie demokratinės teisinės valstybės buvo įgyvendintas tiksliai. Stojimo į Europos Sąjungą procesas sukūrė darnius įstatymus žmogaus teisių srityje.

Visgi galima paminėti keletą trūkumų įstatymų taikymo ir bendros padėties žmogaus teisių srityje atžvilgiu. Dar reikėtų pasitempti socialinių bei ekonominių teisių srityje. Laikoma, kad maždaug penktadalis gyventojų gyvena žemiau skurdo ribos. Lietuvos visuomenės gyvenime, o taip pat ir valstybės valdymo sektoriuje dar egzistuoja korupcija. Trūkumų yra ir teisinių institucijų veikloje. Probleminėmis sritimis ir toliau išlieka moterų, vaikų bei neįgaliųjų ir sergančiųjų psichinėmis ligomis padėtis visuomenėje. Padėtis šalies įkalinimo įstaigose taip pat kelia susirūpinimą. Tam tikra diskriminacija pastebima homoseksualių, biseksualių ir transseksualių (HBT) asmenų bei romų tautybės gyventojų atžvilgiu.

2. Pagrindinių žmogaus teisių konvencijų ratifikavimo padėtis bei ataskaitos JT konvencijų komitetams

Lietuva yra ratifikavusi pagrindines JT žmogaus teisių konvencijas:

- Pilietinių ir politinių teisių konvenciją, **International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)** bei fakultatyvinius protokolus dėl individualios peticijos teisės ir mirties bausmės panaikinimo.
- Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių konvenciją, **International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)**.
- Konvenciją dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo, **Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination (CERD)**.
- Konvenciją dėl visų formų diskriminacijos prieš moteris panaikinimo, **Convention on the Elimination of all forms of Discrimination Against Women (CEDAW)** bei fakultatyvinį protokolą dėl individualios peticijos teisės.
- Konvenciją prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą, **Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)**, tačiau šios konvencijos fakultatyvinis protokolas dėl kankinimo prevencijos nėra nei pasirašytas, nei ratifikuotas.
- Vaikų teisių konvenciją, **Convention on the Rights of the Child (CRC)** bei du šios konvencijos protokolus dėl vaikų dalyvavimo ginkluotuose konfliktuose ir dėl prekybos vaikais.
- 1966 m. Pabėgėlių konvenciją, **Convention related to the status of Refugees**, ir jos protokolą.
- Tarptautinio baudžiamojo teismo, **International Criminal Court (ICC)**, Romos statutą.
- Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvenciją, vadinamąją Europos konvenciją.

Taip pat ratifikuoti ir 13-asis Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos protokolas dėl mirties bausmės panaikinimo bei 14-asis protokolas dėl Europos žmogaus teisių teismo.

Žmonių su negalia teisių konvencija, **Convention on the Rights of Persons with Disabilities**, ir Konvencija dėl priverstinio dingimo, **Convention for the Protection of all Persons from Enforced Disappearances**, buvo pasirašytos 2007 m. pavasari.

Atsiskaitymas JT konvencijų komitetams vyko šiek tiek pavėluotai.

Seimas (parlamentas) pratęsė 2003 m. priimtą Žmogaus teisių veiksmų planą. Šio plano nuostatos nuosekliai įgyvendinamos. Žmogaus teisių veiksmų planas buvo sukurtas remiantis iš dalies ir švediškuoju modeliu, jame nurodytos konkrečios problemos, kurias šalis siekia išspręsti pagal nustatytą tvarkaraštį. Plano įgyvendinimu rūpinasi vykdomasis sekretoriatas bei Seimo žmogaus teisių komitetas.

PILIETINĖS IR POLITINĖS TEISĖS

3. Pagarba teisei į gyvybę, kūno neliečiamumą ir kankinimų draudimui

Politinių žmogžudysčių, asmenų dingimų ar mirties bausmių nepasitaiko.

Konstitucija draudžia kankinimus. Nors vis dar pasigirsta pranešimų apie policininkų žiaurumą ir smurtą, tokių atvejų, kaip ir praėjusiais metais, pasitaiko vis rečiau.

2004 m. patvirtinta valstybinė įkalinimo įstaigų renovavimo ir įkalinimo sąlygų humanizavimo programa. Šioje programoje numatyta ir naujų įkalinimo įstaigų statyba. Jau atidarytas vienas naujas kalėjimas ir tardymo izoliatorius, tačiau ateityje planuojama pastatyti dar keletą. Nepaisant pagerėjimo, padėtis įkalinimo įstaigose ir toliau išlieka problemiška. Daugelis įkalinimo įstaigų yra perpildytos, jose prastos sanitarinės sąlygos, nepakankama ŽIV kontrolė, neretai pasitaiko smurto tarp įkalintųjų bei personalo savivalės atvejų. Kritikos sulaukė ir tai, kad policija turi teisę kilnoti įkalintuosius iš vienos įkalinimo įstaigos į kitą. Pagrindinė šių problemų priežastis – lėšų, vietos ir apmokyto personalo trūkumas.

2005 m., nustačius, kad vienam įkalintajam tenka 1,5 kv. m. ploto, Lietuva pralaimėjo bylą Europos žmogaus teisių teisme. Po šio Europos žmogaus teisių teismo sprendimo priimtas įstatymas, kuriuo vienam įkalintajam turi būti skiriama nemažiau kaip 3 kv. m. Pastebima mažėjanti perpildytų įkalinimo įstaigų problema. Šiuo metu perpildytomis laikomos 4 iš 15 šalyje veikiančių įkalinimo įstaigų.

2006 m. įsigaliojo naujas įstatymas, draudžiantis įkalintiesiems perduoti (maisto ir kitų būtinausių reikmenų) siuntas, dabar leidžiama perduoti tik vieną drabužių siuntą per pusmetį. Kai kuriose įkalinimo įstaigose pajamų neturintiems įkalintiesiems gali būti išmokamos pašalpos, pavyzdžiui, maisto produktams pirkti, tačiau ši pašalpa negali sudaryti daugiau kaip 30% minimalaus pragyvenimo lygio (MGL), kurį nustato Lietuvos Vyriausybė, o tai nesudaro ir 100 Švedijos kronų per mėnesį. Ši sistema kritikuojama už tai, kad taikoma nenuosekliai ir už tai, kad nors viršutinė pašalpos riba nustatyta, nėra nustatytas jos minimumas.

4. Mirties bausmė

Mirties bausmė panaikinta. Lietuva yra ratifikavusi Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvenciją, draudžiančią mirties bausmę net karo metu.

5. Teisė į laisvę ir asmeninį saugumą

Apie savavališko laisvės atėmimo atvejus nepranešama. Tačiau

suėmimas ikiteisminio tyrimo metu neretai užtrunka pernelyg ilgai, tai sulaukė tarptautinių institucijų kritikos bei pastabų iš Europos žmogaus teisių teismo Strasbūre. Tai paaiškinama per dideliais bylų krūviais ir nepakankamais administraciniais pajėgumais. Šiuo metu vidutinė sulaikymo iki teismo trukmė yra 6 mėn. ir 14 dienų. (šaltinis: Teisingumo ministerija, www.tm.lt) Siekiant išspręsti šias problemas, šalyje daug dėmesio skiriama teisėjų mokymui.

Kratai namuose atlikti reikalingas teisėjo arba prokuroro išduodamas leidimas, tačiau kratos orderiai šiandien išduodami be kliūčių. Šalies žmogaus teisių organizacijos kritikavo ir nepakankamą pagarbą asmens neliečiamumui bei teisei į privatų gyvenimą. Įstatymų dėl telefono pokalbių pasiklausymo ir stebėjimo vaizdo kameromis nuostatos yra itin neaiškios, o tai, pagrindinių žmogus teisių organizacijų nuomone, kelia grėsmę asmens teisiniam saugumui. Buvo atvejų, kai, pavyzdžiui, su korupcijos skandalais susiję įrašyti asmeniniai telefoniniai pokalbiai laikraščiuose buvo publikuoti pažodžiui.

6. Teisinė sauga ir teisinės valstybės principas

Pagal Konstituciją Lietuvos teisinė ir teismų sistemos yra nepriklausomos nuo valstybinės valdžios. Užtikrinant dar didesnę nepriklausomybę, kandidatus į teisėjus teikia taryba, vadovaujama Aukščiausiojo teismo pirmininko. Siekiant užkirsti kelią korupcijai, pasitaikančiai žemesnių instancijų teismuose, pastaraisiais metais buvo keliami teisėjų atlyginimai. Tačiau, yra pagrindo manyti, kad korupcija ir/arba kitokia neteisėta įtaka sprendimams pasitaiko ir aukštesnių instancijų teismuose.

Kaltinamieji turi įstatyminę teisę į gynėją nuo pat suėmimo momento. Tačiau, šios teisės įgyvendinimą apsunkina tinkamą išsilavinimą turinčių teisininkų trūkumas. Nepakankamas neseniai įkurtos teisinės pagalbos sistemos finansavimas ir dėl to maži atlyginimai teisininkams – vienas iš veiksnių, apsunkinančių šios sistemos veikimą. Tai, savaime suprantama, atsiliepia silpnosioms visuomenės grupėms, pageidaujančioms teisinės pagalbos.

Lietuvoje veikia Seimo kontrolieriaus institutas, kurio uždavinys – nustatyti piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi atvejus administracinių darbuotojų tarpe. Seimo kontrolieriaus tarnyba, be kitų įgaliojimų, gali inicijuoti teisminį procesą, skirti drausminę nuobaudą arba teikti įstatymų pataisų siūlymus Seimui. Ši tarnyba ne kartą reiškė kritiką dėl pernelyg ilgai užtrunkančio kardomojo kalinimo.

Baudžiamasis kodeksas atitinka Europos Tarybos žmogaus teisių apsaugos nuostatas bei ES Kopenhagos kriterijus. Suderinus baudžiamuosius įstatymus su tarptautinės teisės aktais, sutrumpėjo laisvės atėmimo bausmės bei atsirado laisvės atėmimo bausmės alternatyvos. Be to, naujieji įstatymai padeda sutrumpinti suėmimo trukmę. Tačiau proceso teisės įstatymai leidžia teismo

procesą „in absentia“, t.y. nedalyvaujant kaltinamajam, šią nuostatą kritikuoja šalies ŽT gynimo aktyvistai.

Šalyje veikia lygių galimybių bei vaiko teisių apsaugos kontrolierių tarnybos. Šių kontrolierių tarnybų žinomumas visuomenėje nuolat didėja, todėl gausėja tarnyboms pateikiamų skundų. Dabar į lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą gali kreiptis ir tie, kurie mano esą diskriminuojami etniniu pagrindu ar dėl netradicinės seksualinės orientacijos. Baudžiamojon atsakomybėn vaikai gali būti patraukti nuo 14 metų amžiaus.

Beveik visuose sektoriuose pasitaikanti korupcija sudaro visuomeninę problemą, keliančią grėsmę teisiniui saugumui. 2006 m. Lietuva ratifikavo JT Konvenciją dėl kovos su korupcija. Nepaisant šalies pastangų kovojant su korupcija, 2007 m. publikuotame „Transparency International“ kasmetiniame korupcijos barometre Lietuva iš 46 vietos nusileido į 51. Kaip ir ankstesniais metais šalies korumpuotumo indeksas yra 4,8 iš 10 balų, t.y. nesiekia ribos, kad šalis galėtų būti laikoma mažai korumpuota. „Transparency International“ duomenimis kas trečias lietuvis yra kada nors mokėjęs kyši.

Kovai su korupcija imamasi įvairių priemonių. Korupcijos atvejus tiria speciali institucija. 2002 m. Seimas patvirtino nacionalinę kovos su korupcija strategiją ir net priėmė įstatymą, kurio vienas tikslų – palengvinti korumpuotų tarnautojų atleidimą iš valstybės tarnybos. 2006 m. spalio mėnesį visos Seimo partijos pasirašė bendrą nacionalinį susitarimą dėl kovos su korupcija. Laikoma, kad korupcija labiausiai paplitusi administravimo sektoriuje. Labiausiai korumpuotomis žinybomis įvairiuose tyrimuose nurodomos: policija, o ypač kelių ir pasienio policija. Be to, policija garsėja kompetentingų darbuotojų trūkumu, didele darbuotojų kaita, tinkamo policininkų rengimo nebuvimu bei mažais atlyginimais. Šios aplinkybės lemia bendrą visuomenės nepasitikėjimą policija. Korupcijos atvejų pasitaiko ir muitinėje, teisėkūros institucijose bei vadinamajame privatizavimo fonde. Tačiau, gyventojų nuomonės tyrimai rodo, kad labiausiai korumpuotu sektoriumi žmonės laiko sveikatos apsaugos sektorių. Visuomenė įsitikinusi, kad jei pacientas be nustatyto mokesčio atsilygina papildomai, jam suteikiamos kokybiškesnės sveikatos apsaugos paslaugos. Politinės institucijos taip pat laikomos korumpuotomis, ir žiniasklaidoje nuolat pasirodo pranešimų apie politikų korupciją ir kyšininkavimo skandalus. Korupcija kelia problemų ir verslininkų veikloje. Visgi nemažai bendrovių yra prisijungusios prie JT Pasaulinės iniciatyvos (Global Compact Initiative), kurios vienas iš tikslų yra kova su korupcija. Dar vienas puikus pavyzdys – sėkmingas Valstybinės mokesčių inspekcijos projektas kuriant skaidrią organizaciją.

7. Nebaudžiamumas

Nebaudžiamumo atvejų platesniu mastu nepasitaiko. Tačiau, pranešimai apie policininkų tarnybinių įgaliojimų viršijimą retai baigiasi teismine atsakomybe ar teisiniu tyrimu.

Skirtingai nei Švedijos, Lietuvos įstatymai suteikia galimybę baudžiamosiose bylose susitaikyti kaip ir civilinėse, dėl šios priežasties bausmės gali būti išvengta. Taikoma sistema, kai prisipažinusiam kaltu ir tapus liudininku prieš savo bendrininkus, prokuroras gali prašyti teismo bausmės neskirti arba ją sušvelninti. Tačiau tai įmanoma tik tais, atvejais, kai įtariamieji priklauso aiškiai apibrėžtai nusikalstamai organizacijai.

Nacionaliniai teismai turi teisę nagrinėti šalyje įvykdytų tarptautinių nusikaltimų bylas (galioja vadinamoji universalioji jurisdikcija).

8. Žodžio, spaudos, susirinkimų, organizavimosi ir tikėjimo laisvė

Susirinkimų, organizavimosi ir tikėjimo laisvę užtikrina šalies konstitucija, ir to laikomasi, išskyrus tam tikras išimtis (žr. toliau 15 psl.) Tačiau, komunistų partija bei kitos su sovietmečiu siejamos organizacijos ir toliau išlieka draudžiamos.

Žodžio ir žiniasklaidos laisvė taip pat įtvirtinta konstitucijoje, ir paprastai to paisoma. Cenzūros ir monopolijos žiniasklaidos srityje nėra. Žurnalistų nepriklausomybė nuo valstybinės valdžios įtvirtinta specialiuoju Žiniasklaidos įstatymu. Tačiau, informacijos šaltinių apsauga nėra visiškai užtikrinta, kadangi teismas gali įpareigoti žurnalistus atskleisti savo informacijos šaltinius. Žiniasklaida turi savireguliacijos – žurnalistų etikos inspektoriaus bei žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos – institutus.

Organizacijos „Žurnalistai be sienų“ kasmet atliekama spaudos laisvės tyrimo duomenimis, spaudos laisvė nuo nepriklausomybės paskelbimo ženkliai sutvirtėjo, ir šiuo metu Lietuva užima 23 vietą iš 169 šalių, kuriose buvo atliktas šis tyrimas.

Visiems žinoma šalies žiniasklaidoje egzistuojanti korupcija. Už palankius straipsnius moka ir verslininkai, ir politikai. Kartais girdime tvirtinimų, kad už žiniasklaidos paslaugas moka net ministerijos ir valstybinės institucijos. Pastaraisiais metais žurnalistų tarpe plačiai diskutuojami tokios praktikos etiniai aspektai.

9. Politinės teisės ir politinės institucijos

Lietuvos politinės institucijos atitinka išvystytos demokratinės valstybės politinėms institucijoms keliamus reikalavimus. Šalyje vyrauja pliuralizmas su daugiapartinė sistema.

Parlamentą – Seimą – sudaro 141 nariai, renkami ketveriems metams. 70 seimo narių renkami proporciniuose rinkimuose, o 71 – gavę daugumą balsų vienmandatėse rinkiminėse apygardose. Seimas turi įstatymų leidžiamąją valdžią. Be to, Seimas gali pritarti arba atmesti Prezidento teikiamą ministro pirmininko kandidatūrą bei skirti Aukščiausiojo ir Konstitucinio teisimų teisėjus.

Prezidentas renkamas tiesioginiuose rinkimuose penkerių metų kadencijai ir yra atsakingas už šalies saugumą bei užsienio politiką. Jis yra valstybės vadovas ir formaliai atsako už vyriausybės sudarymą bei turi veto teisę priimant naujus įstatymus.

Moterų dalyvavimas ir atstovavimas šalies politiniame gyvenime vis dar menkas. Šiuo metu iš 141 nario Seime yra 29 moterys. Vyriausybėje dirba trys moterys. Vietinės valdžios organuose moterys sudaro apie 20 proc.

Rinkėjų aktyvumas paprastai siekia apie 50 proc. Paskutiniai rinkimai vyko 2004 m. 2004 m. birželį vykusiuose prezidento rinkimuose rinkėjų aktyvumas buvo 51,5 proc. Tą patį birželį vykusiuose Europos parlamento rinkimuose dalyvavo 48,2 proc., o tų pačių metų spalį vykusiuose Seimo rinkimuose – 46,1 proc. rinkėjų. Savivaldybių rinkimuose 2007 m. vasarį balsavo vos 36,5 proc. rinkėjų. (šaltinis: Statistikos departamentas (SD), www.stat.gov.lt)

Visuomenės nuomonės tyrimai byloja, kad mažiausiai pasitikima nacionalinėmis politinėmis institucijomis, tuo tarpu, tarptautinėmis organizacijomis, pavyzdžiui JT ir ES, pasitikima labiausiai. Menkas pasitikėjimas nacionalinėmis politinėmis organizacijomis sietinas su keletu priežasčių. Politikai apskritai nėra laikomi visuomenės interesų gynėjais, ši nuostata atsispindi ir žiniasklaidoje. Nemažai įtakos tam turi 6 skirsnyje aptarta paplitusi korupcija. Gali būti, kad menką visuomenės pasitikėjimą politikais lemia ir tai, kad nemažai politikų politinėje veikloje dalyvavo dar sovietiniais metais.

EKONOMINĖS, SOCIALINĖS IR KULTŪRINĖS TEISĖS

10. Teisė į darbą ir su tuo susiję klausimai

Lietuva yra pasirašiusi aštuonias pagrindines Tarptautinės darbo organizacijos (ILO) konvencijas dėl žmogaus teisių darbo srityje: organizavimosi laisvės ir derybų teisės (konvencijos Nr. 87 ir 98), dėl diskriminacijos panaikinimo darbo profesinės veiklos srityje (konvencijos Nr. 100 ir 111), dėl priverstinio darbo panaikinimo (konvencijos Nr. 29 ir 105) bei dėl vaikų darbo uždraudimo (konvencijos Nr. 138 ir 182).

Ir nors pasiekta pažanga, ypač dėl padidėjusių užsienio investicijų, darbo santykiai vis dar išlieka ydingi. O skundai, pasiekiantys Valstybinę darbo inspekciją, dažniausiai yra susiję su atlyginimų klausimais. Darbo teisės įstatymuose numatyta 40 valandų darbo savaitė. Tačiau yra pagrindo abejojti, ar visuomet laikomasi darbo laiko ir minimalaus atlyginimo įstatymų nuostatų.

Lietuvoje veikia trys stambūs nacionaliniai profsąjungų centrai, vienijantys įvairias šakines profsąjungas. Profsąjungoms priklauso tik 10-11 proc. Lietuvos dirbančiųjų. Ir tik 10-15 proc. dirbančiųjų gali pasinaudoti kolektyvinių sutarčių teikiamomis galimybėmis. Dauguma profsąjungų narių dirba visuomeniniame sektoriuje. Nepasitikėjimas profsąjungomis veikiausiai yra išlikęs nuo sovietinių laikų. Nepaisant įstatymų, darbdaviai atlyginimus dažniausiai nustato be derybų ir nedalyvaujant profsąjungoms. Atlyginimai dažniausiai nustatomi remiantis statistiniais duomenimis. Kartais pasinaudojama teise streikuoti, kuri yra užtikrinta įstatymais. Bendri klausimai aptariami ir sprendimai, pavyzdžiui dėl minimalaus atlyginimo dydžio, priimami Trišalėje taryboje, kurioje dalyvauja darbdavių, profsąjungų ir vyriausybės atstovai. Deja realybėje, dėl silpnų darbuotojų pozicijų, ši Taryba yra formali ir neefektyvi.

Oficialiais statistikos duomenimis 2007 m. antrąjį ketvirtį nedarbas siekė 4,1 proc. Nedarbas nuolat mažėja ir tai iš dalies sietina su darbo vietų skaičiaus augimu gamybos ir paslaugų sektoriuose bei ekonomine emigracija. Kai kuriuose sektoriuose, pavyzdžiui, transporto ir statybų, šiuo metu net pastebimas darbo jėgos trūkumas. Nedarbas jaunimo tarpe taip pat sumažėjo per tą patį laikotarpį ir šiuo metu sudaro 8,4 proc. Jaunimo nedarbo mažėjimas beveik visiškai priklauso nuo gausios jaunimo emigracijos. Anksčiau buvę ryškūs regioniniai skirtumai per paskutiniuosius metus sušvelnėjo. Nors per 2007 m. ilgalaikių bedarbių sumažėjo 40 proc., šis skaičius vis dar išlieka nemažas. Maždaug 30 proc. bedarbių darbo ieško ilgiau nei vienerius metus. Remiantis statistiniais duomenimis vyrų bedarbių yra tiek pat, kiek ir moterų. (šaltinis: SD)

Anksčiau didžiulis atlyginimų skirtumas privačiame ir valstybiniame sektoriuose tolygiai mažėja. Vidutinis moterų atlyginimas vis dar atsilieka nuo vyrų. Moterų vadovaujančiuose postuose ir valstybinėse, ir savivaldybių institucijose bei versle tebėra neproporcingai mažai.

11. Teisė į geriausią įmanomą sveikatą

Lietuvos gyventojai turi įstatymine teisę į nemokamą sveikatos apsaugą valstybinėse sveikatos apsaugos įstaigose. Tačiau šiame sektoriuje klesti korupcija. Gyventojai įsitikinę, kad sumokėję kyšių bei apmokėję papildomas slaugos išlaidas (maitinimo, vaistų ir kt.), gaus geresnes ir skubesnes sveikatos priežiūros paslaugas. Atrodo, šalies politikai yra vieningos nuomonės dėl

trūkumų sveikatos apsaugos srityje ir dėl to, kad ši sektorių būtina efektyvinti ir pertvarkyti. 2008 m. biudžete sveikatos apsaugai yra numatytas ypatingas finansavimas.

Kūdikių mirtingumas per pastaruosius penkiolika metų sumažėjo perpus, tačiau, tuo pačiu laikotarpiu ženkliai sumažėjo gimstamumas. Per tą patį laikotarpį Lietuvoje mirtingumas pralenkė gimstamumą. Tikėtina vidutinė moterų gyvenimo trukmė yra maždaug 77,1 metai, vyrų – maždaug 65,3 metai. (šaltinis: SD). Piktnaudžiavimas alkoholiu yra plačiai paplitusi problema. Lietuva yra viena iš Europos šalių, kur alkoholio suvartojama daugiausiai. Alkoholizmas ir alkoholio sukeltos ligos dažniau pasitaiko vyrų tarpe, tai iš dalies paaiškina ženklų vyrų ir moterų vidutinės gyvenimo trukmės skirtumą.

Dažniausios mirties priežastys yra širdies ir kraujagyslių ligos, vėžiniai susirgimai ir išorinės priežastys, kurių tarpe dažniausia – savižudybė. Savižudybių daugiausia 35 – 49 metų amžiaus vyrų tarpe. Be to, kaimo gyventojų tarpe savižudybės dažnesnės nei mieste. Laikoma, kad savižudybių skaičius, ženkliai išaugęs nuo dešimtojo dešimtmečio pradžios, yra vienas didžiausių Europoje (šaltinis: SD). Didelio savižudybių skaičiaus priežasčių yra daug, tačiau viena jų – paplitęs alkoholizmas. Valstybės žinybos jau atkreipė į tai dėmesį ir ėmėsi iniciatyvų šioms problemoms švelninti.

Paskutiniaisiais duomenimis šalyje užregistruoti 3 500 ŽIV atvejų. Lietuvoje plačiai išvystyta ŽIV ir narkomanijos prevencijos veikla laikoma viena geriausių regione. Sveikatos apsaugos ministerija plačiai bendradarbiauja su nacionaliniu AIDS centru.

Žmonės su psichine negalia dažniausiai apgyvendinami specialiose įstaigose. Jie retai turi ryšių su visuomene. Tačiau, yra nevyriausybinių organizacijų, siekiančių pagerinti jaunuolių su psichine negalia padėtį. Apskritai, psichiatrinei slaugai skiriama nepakankamai dėmesio (žr. 19 skirsnį).

12. Teisė į išsilavinimą

Dešimtmetis vidurinis išsilavinimas yra privalomas ir iš esmės nemokamas, nors dėl išteklių trūkumo pasitaiko, kad mokyklose renkami pinigai, pavyzdžiui, mokymo priemonėms įsigyti. Beveik visi gyventojai yra raštingi. Mokslas gimnazijoje trunka dvejus metus ir gali būti įvairių pakraipų. Kaip alternatyvą gimnazijai galima rinktis profesinę arba jaunimo mokyklą. Didžioji dalis Lietuvos jaunuolių baigia gimnazijas arba profesines mokyklas. Vidurinio mokslo sistemoje jaučiami ryškūs teigiami poslinkiai, nors tam tikri skirtumai tarp kaimo ir miesto mokyklose įgyjamo išsilavinimo kokybės išlieka. Lietuvos gyventojai yra palyginti gerai išsilavinę – 20,6 proc. šalies gyventojų turi bent vieną aukštojo mokslo diplomą. (šaltinis: SD). Mokamo aukštojo mokslo kokybė labai netolygi. Aukštasis mokslas kritikuojamas dėl senoviškų

pedagoginių metodų ir mokymo kursų, nepritaikytų rinkos ekonomikos sąlygoms.

Pagal konstituciją, šveitimas sudaro šalies vystimosi pagrindą, todėl švietimas laikomas prioritetine sritimi. 2008 m. biudžete švietimui skiriamas ypatingas dėmesys. Tačiau, 2007 m. Lietuva vienam mokinio krepšeliui skyrė mažiausiai lėšų iš visų ES valstybių narių. Vidutinis mokytojų ir dėstytojų atlyginimas yra mažesnis už vidutinį atlyginimą šalyje, tai skatina korupciją kai kuriuose universitetuose ir aukštosiose mokyklose. 2008 m. mokytojų atlyginimus ketinama ženkliai kelti.

Studentų gyvenimo sąlygos laikomos ydingomis. Egzistuoja studijų paramos sistema, kurią sudaro stipendijos, mokamos už akademinę pažangą, ir komercinės paskolos studijoms, tačiau pastarosios prieinamos tik mažumai besimokančiųjų. Todėl dirbti studijuojant – įprastas reiškinys.

13. Teisė į patenkinamą gyvenimo lygį

Spartus ekonominis augimas Lietuvoje tęsiasi. 2007 m. numatomas beveik 8 proc. BVP augimas. Deja, sparčių ekonominio augimo tempo rezultatus pajuto ne visi. 2006 m. maždaug penktadalis Lietuvos gyventojų gyveno žemiau skurdo ribos. 2007 m. padėtis išliko ta pati. Skurdo riba vienam asmeniui sudaro vos 1 200 Švedijos kronų per mėnesį, arba 2 500 kronų šeimai, auginančiai du vaikus. (šaltinis: SD)

Per paskutiniuosius metus realūs atlyginimai išaugo beveik 20 proc. Šiuo metu vidutinis atlyginimas sudaro maždaug 5 000 Švedijos kronų. Įstatymuose numatytas minimalus atlyginimas 2008 m. bus pakeltas nuo maždaug 1 950 Švedijos kronų iki maždaug 2 260 kronų. Minimalų atlyginimą gauna 8,5 proc. dirbančiųjų. Jungtinių Valstijų Valstybės departamentas paskutinėje (t.y. iki numatyto minimalaus atlyginimo padidinimo) ataskaitoje konstatavo, kad minimalus atlyginimas neužtikrina pakankamo pragyvenimo lygio dirbančiam ir turinčiam šeimą žmogui. Vidutinė senatvės pensija sudaro šiek tiek daugiau nei 1 700 Švedijos kronų. Minimali pensija šiuo metu yra maždaug 900 kronų. (šaltinis: SD). Pajamų ir kainų santykis verčia nemažai dirbančiųjų ir pensininkų prisidurti pajamų dirbant papildomai. Praėjusiais metais vyko pensininkų demonstracijos dėl 2001 m. išaldytų pensijų. Jas pažadėta išmokėti vėliau.

Skurdas netolygiai pasiskirstęs tarp miesto ir kaimo. Prieš porą metų atlikto tyrimo duomenimis 29,5 proc. kaimo gyventojų gyveno žemiau skurdo ribos, tuo tarpu mieste tokių buvo 10,6 proc. Taigi, palyginti su praėjusių penkerių metų laikotarpiu, skirtumas tarp skurstančių ir turtingiausiųjų dar labiau padidėjo. Tačiau dėl problemų pobūdžio skurdas mieste gali pasirodyti labiau akivaizdus nei kaime, kur mažesnės kainos, stiprūs socialiniai ryšiai ir iš dalies apsirūpinama iš namų ūkio, ir todėl išgyventi lengviau. Skurdas mieste labiau

krenta į akis. Labiausiai vargsta tie, kuriuos slegia įvairios pragyvenimą apsunkinančios aplinkybės, pavyzdžiui, vienišos, išsilavinimo neturinčios mamos, auginančios mažamečius vaikus arba pensininkai.

Siekiant patenkinamo pragyvenimo lygio, nerimą kelia tai, kad ilgą laiką buvusi žema infliacija, po nesėkmingų Lietuvos pastangų 2006 m. prisijungti prie ES pinigų sąjungos, ėmė sparčiai augti. 2007 m. spalio mėnesį infliacija sudarė net 7,6 proc. (šaltinis: SD)

Kadangi kova su skurdu ir socialine atskirtimi yra viena iš šešių prioritetinių vyriausybės veiklos sričių, vyriausybė atkreipia dėmesį į faktą, kad socialiniai bei regioniniai skirtumai Lietuvoje išlieka ir net pamažu gilėja. Ypatingas dėmesys, turbūt dėl šio klausimo potencialios politinės svarbos, teikiamas priemonėms, nukreiptoms skirtumams tarp miesto ir kaimo švelninti. Nors rezultatų kol kas dar nematyti.

ĮVAIRIŲ VISUOMENĖS GRUPIŲ ŽMOGAUS TEISĖS

14. Moterų teisės

Nors 2007 m. Pasaulio ekonomikos forumo tarptautiniame moterų ir vyrų lygiateisiškumo reitinge Lietuva pakilo per keturias pozicijas ir šiuo metu užima 14 vietą, lygiateisiškumo srityje dar yra nemažai neišspręstų problemų. Į lygiateisiškumo politiką dar lig šiol yra žvelgiama kritiškai, o diskriminacija ir smurtas lyties pagrindu iki šiol yra daugelio moterų kasdienybė. Nuo 2005 m. sausio 1 d. Lygių teisių ir galimybių įstatymas buvo išplėstas ir taikomas ne tik lyčių, bet ir amžiaus, lytinės orientacijos, funkcinės negalios, etninės, religinės priklausomybės ar pasaulėžiūros atžvilgiu. Lietuvoje veikia Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba.

Lygiateisiškumo klausimus kuruoja Socialinių reikalų ir darbo ministerija. Keletą metų prieš įstojant į ES buvo įgyvendinamos įvairios iniciatyvos, kurių tikslas buvo įdiegti lyčių aspekto integravimo strategiją („gender mainstreaming“). 2005 m. buvo patvirtintas nacionalinis vyrų ir moterų lygių galimybių veiksmų planas 2005 – 2009 metams. Visos ministerijos yra atsakingos už lygiateisiškumo aspekto diegimą savo politikos srityje. Tačiau, nemažai ministerijų neturi nei specialaus tam skirto veiksmų plano, nei užsibrėžtų specialių tikslų. Lygiateisiškumo principas dar neintegruotas biudžeto formavimo procese. Savivaldybių lygmenyje lygiateisiškumo klausimai – dar naujiena, ir prieš metus Vilniaus savivaldybė buvo vienintelė, kurioje dirbo darbuotojas, užsiimantis lygiateisiškumo klausimais.

Moterų reprodukcinės teisės ginamos įstatymais. Abortai leidžiami iki 12 nėštumo savaitės, ir jie yra nemokami, jei atliekami dėl medicininių priežasčių.

Nepakankamos žinios bei brangios apsaugojimo nuo nėštumo priemonės lemia tai, kad abortas tampa pagrindine šeimos planavimo priemone. 100 gimusių kūdikių vidutiniškai tenka po 51,5 abortų, tai yra mažiau negu ankstesniais metais (šaltinis: SD). Lytinis švietimas, nėštumo prevencija ir abortai yra itin prieštaringos temos ypač dėl Katalikų Bažnyčios požiūrio į šiuos klausimus.

Smurtas namuose, o ypač prieš moteris, – didelė problema. Įvairių tyrimų duomenimis, kas trečia Lietuvos moteris šeimoje yra kada nors patyrusi fizinį arba seksualinį smurtą. Tik dešimtadalis pranešimų policijai baigiasi bylomis. Nevyriausybinių organizacijų nuomone, tai priklauso nuo vyraujančios nuomonės, kad tokie procesai yra sudėtingi, juos sunku laimėti, be to, nukentėjusios nepasitiki policija. Specialių įstatymų, nukreiptų prieš smurtą namuose, nėra, tačiau šiuo metu galiojantys įstatymai dėl smurto leidžia geriau apginti moteris, patyrusias smurtą namuose. Už išprievartavimą numatyta laisvės atėmimo bausmė, tačiau tokios bylos retai pasiekia teismą.

Lietuvos pozicija prostitucijos atžvilgiu yra griežta. 2005 m. vasarą Seimas priėmė įstatymų pataisas, kuriomis sekso paslaugų pirkimas prilyginamas nusikalstamai veikai. Sekso paslaugų pardavimas draudžiamas. Už abu šiuos nusikaltimus baudžiama maždaug 900 Švedijos kronų bauda. Kol kas daug dažniau baudžiamos prostitucija užsiimančios moterys, o ne sekso paslaugų pirkėjai. Nevyriausybinių organizacijų „Demetra“, dirbančios su prostitutėmis Vilniuje, nuomone, šis įstatymas teoriškai reiškia požiūrio pokyčius, tačiau kokių nors praktinių rezultatų kol kas nepasiekta, nes sekso paslaugų pirkėjų nubausta labai mažai. „Demetra“ nurodo, kad daugeliui nubaustų prostitučių galiausiai tenka dirbti dar daugiau, kad galėtų sumokėti baudas, nes prostitucija – vienintelis jų pajamų šaltinis.

Nuo dešimtojo dešimtmečio Vakarų Europos šalyse užregistruojamų prekybos žmonėmis aukų neproporcingai didelis skaičius yra siejamas su Lietuva. Iš Lietuvos žmonės ne tik išvežami, į Lietuvą prekybos žmonėmis aukos, dažniausiai iš Baltarusijos ir Kaliningrado srities, yra ir atvežamos arba vežamos tranzitu. Dauguma aukų yra moterys ir beveik visos jos atsiduria prostitucijos versle. Tačiau pasitaiko ir atvejų, kai žmonės parduodami kitokiems darbams vergiškomis sąlygomis, nors šie atvejai daug mažiau ištirti. Nemažai prekybos žmonėmis aukų yra nepilnametės.

Remiantis 2002 m. atliktais skaičiavimais, iš Lietuvos kasmet prievarta išvežama apie 3 000 žmonių. Tarptautinės migracijos organizacijos (IOM) duomenimis, šiandien šie skaičiai mažesni. Organizacijos „Demetra“ duomenimis, prostitučių iš užsienio Lietuvoje taip pat sumažėjo. Tai gali būti siejama su aktyvesniu policijos tarptautiniu bendradarbiavimu, išaugusiu pačių rizikos grupių ir muftinės darbuotojų sąmoningumu, įvairių organizacijų aktyvios veiklos šioje srityje.

Valstybinės institucijos ir vyriausiasis policijos komisariatas šiai problemai teikia vis didesnę svarbą. Nuo 2006 m. sausio veikia specialus kovos su prekyba žmonėmis policijos padalinys. 2005 m. įsigaliojęs naujasis Baudžiamasis kodeksas už prekybą žmonėmis numato laisvės atėmimo bausmę iki 10 metų. Deja, nėra įstatymų, reglamentuojančių kompensacijų klausimus bei nebaudžiamumą už neteisėtą aukų iš kitų šalių atvykimą į šalį. Nacionalinę kovos su prekyba žmonėmis programą koordinuoja Vidaus reikalų ministerija. Lietuva dalyvauja Baltijos valstybių tarybos veikloje, nukreiptoje į kovą su prekyba žmonėmis.

15. Vaikų teisės

Lietuva yra ratifikavusi visus tarptautinius vaikų teisių apsaugos aktus. Įstatymų prasme, įgyvendindama vaikų teisių konvenciją, Lietuva yra toli pažengusi – be kitų įstatymų priimti ir vaikų teises ginantys įstatymai. 2006 m. dar labiau buvo sugriežtinta atsakomybė už seksualinius nusikaltimus prieš vaikus. Jau keletą metų vaikų teises gina ir Vaikų teisių apsaugos kontrolieriaus tarnyba.

Kasmet valstybės globon Lietuvoje patenka maždaug 3 000 vaikų, šis skaičius nekito jau keletą metų. Iš 14 000 vaikų, augančių be tėvų, 6 000 auga įstaigose. Neseniai paskelbtoje ataskaitoje, parengtoje Vaikų teisių apsaugos kontrolieriui bendradarbiaujant su žmogaus teisių gynimo organizacijomis, vaikų globos įstaigose nustatyta nemažai trūkumų. Kaip neleistinų formų bausmių pasitaiko smurto, izoliavimo, draudimų būti lankomiems, draudimų valgyti atvejų. Yra duomenų apie seksualinį vaikų išnaudojimą globos įstaigose. Blogiausiais atvejais, sąlygos globos įstaigoje prilyginamos kalėjimo sąlygoms. Vaikai su negalia yra ypatingai pažeidžiama grupė apskritai. Įstatymai, reglamentuojantys, kokio laipsnio neigalumas numato globą institucijoje, yra neaiškūs, todėl sudaromos sąlygos savavališkiems nenuosekliems sprendimams dėl vaiko perdavimo į specialią įstaigą, tai neretai daroma siekiant patogaus sprendimo, o ne kaip paskutinė išeitis.

Tvirtinama, kad gatvės vaikai turi visas galimybes pasinaudoti visuomenės teikiamomis paslaugomis, tačiau žmogaus teisių gynimo organizacijų nuomone, gatvės vaikų padėtis yra nepatenkinama.

Nors už fizinį smurtą gali būti baudžiama laisvės atėmimu, smurtas prieš vaikus – dažnas reiškinys. Pasenusios pažiūros ir nenoras kištis į „šeimos reikalus“ akivaizdžiai apsunkina žmogaus teisių apsaugą. Fizinės bausmės – leidžiamos, tačiau seime kartais pasigirsta diskusijos apie fizinių bausmių uždraudimą. Remiantis neseniais duomenimis, maždaug 40 000 vaikų gyvena problemiškosiose šeimose. Alkoholio problema šiuo požiūriu yra itin opi.

Vaikų pornografijos medžiagos išsigijimas ar laikymas baudžiamas. Papildomas JT konvencijos protokolas dėl prekybos vaikais, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos ratifikuotas 2004 m.

16. Nacionalinių, etninių, kalbinių ir religinių mažumų bei vietinių gyventojų teisės

Nėra jokių duomenų, liudijančių sistemingą, organizuotą bei valstybės valdžios sankcionuotą rasinę, etninę, religinę, politinę ar kitokių pažiūrų diskriminaciją Lietuvoje. 2006 m. rudenį vyriausybė patvirtino naują kovos su diskriminacija programą 2006-2008 metams. Programos tikslas – panaikinti diskriminaciją dėl amžiaus, lytinės orientacijos, funkcinės negalios, etninės bei religinės priklausomybės arba pasaulėžiūros.

Nacionalinės mažumos sudaro maždaug 15 proc. šalies gyventojų. Nacionalinių mažumų padėtį saugo ir šalies konstitucija, ir nacionalinių mažumų įstatymas. Veikia Nacionalinių bendruomenių taryba, kurią sudaro 21 mažumų grupių atstovai. (šaltinis: SD).

2005 m. atliktoje studijoje Europos komisija prieš rasizmą ir nepakantumą (ECRI) konstatavo, kad Lietuvos valstybinės institucijos dėjo daug pastangų siekiant užkirsti kelią diskriminacijai ir rasizmui. Po nepriklausomybės atkūrimo pilietybę galėjo gauti visi, nepriklausomai nuo etninės priklausomybės. Dėl šių palyginti dosnių įstatymų dabar beveik 97 proc. Lietuvos gyventojų turi Lietuvos pilietybę. 23 etnines mažumas atstovauja 297 registruotos nevyriausybines organizacijos. Nepaisant to, žinybos gauna daug skundų, kad etninių mažumų padėties nesugebėta užtikrinti.

Ir lenkų, ir rusų etninės mažumos, kurios atitinkamai sudaro 6,3 proc. ir 5,1 proc. gyventojų, yra palyginti gerai integruotos į visuomenę. Lenkų mažumą Seime atstovauja Lenkų partija. Vienas iš pagrindinių šios partijos veiklos tikslų – susigrąžinti lenkų turtą, nacionalizuotą prieš ir po Antrojo pasaulinio karo. Šis klausimas neretai iškyla ir Lenkijos dienotvarkėje dvišaliuose susitikimuose su Lietuva. Valstybės valdymo sektoriuje rusų dirba labai mažai. Tikėtina, kad egzistuoja tam tikra paslėpta rusų diskriminacija.

Lietuvos žydų bendruomenę šiandien sudaro apie 4 000 žmonių. Antrojo pasaulinio karo metais konfiskuotas žydams priklausęs turtas, kaip ir lenkams, grąžinamas labai lėtai. 2009 m. numatytas plataus masto turto grąžinimo projektas, kuris Lietuvos valstybei kainuos maždaug pusę milijardo Švedijos kronų.

Dalis iš 3 000 Lietuvoje gyvenančių musulmonų priklauso totorių etninei mažumai, atsikėlusiai į Lietuvos-Lenkijos kunigaikštystę dar XIV a., tradiciškai gerai integruotai į Lietuvos visuomenę. Po 1991 m. į Lietuvą ėmė emigruoti musulmonai iš kitų šalių, tame tarpe ir čečėnai, padidino musulmonų

matomumą, tačiau, tuo pačiu metu komplikavo visuomenės požiūrį į musulmonus apskritai.

Negausios (paskutinio gyventojų surašymo duomenimis Lietuvoje gyvena 2 571 romų) romų mažumos padėtis visuomenėje laikoma itin sudėtinga. Dėl griežtų įstatymo reikalavimų turėti nuolatinį darbą, būti pragyvenus Lietuvoje 10 metų ir mokėti lietuvių kalbą, dauguma romų pilietybės neturi. Romai neretai diskriminuojami policijoje, švietimo srityje, ieškant būsto bei sveikatos apsaugos įstaigose. Rengiantis ES narystei, šalyje 2002-2004 m. buvo įgyvendinama plati romų integracijos programa, atnešusi palyginti gerų rezultatų. Integracijos programą sudarė švietimo, profesinio mokymo, sveikatos apsaugos iniciatyvos, atpratrinimo nuo narkotikų programa, teisinė pagalba bei kultūriniai renginiai. Jau pradėtas įgyvendinti antrasis programos etapas. Tačiau, dar anksti spėlioti, ar integracijos programos vainikuos ilgalaikis romų padėties pagerėjimas.

Savo veiklą toliau tęsia tarptautinė komisija, tirianti vokiečių ir sovietinių okupantų nusikaltimus žmogaus teisėms, įvykdytus Antrojo pasaulinio karo metais. Generalinė prokuratūra taip pat tęsia genocido tyrimus. Dėl genocido nusikaltimų yra pradėta nemažai ikiteisminių tyrimų. Vyrauja bendra nuomonė, kad lietuviai patys dar nesusitvarkė su savo praeitimi, pavyzdžiui, turimas galvoje faktas, kad naikinimų metų buvo nužudyta 220 000 Lietuvos žydų.

Romų, žydų ir čečėnų mažumų grupės susilaukia bene daugiausiai rasistinių nuotaikų. Pavyzdžiui, 2006 m. vasarą Vilniaus žydų kapinėse vandalai išniekino 19 antkapių. 2007 m. pradėtos gyvenamųjų namų statybos šalia buvusių žydų kapinių susilaukė tarptautinio atsako, kai kuriose ES šalyse ir JAV dėl to vyko demonstracijos. Lietuva atkreipė dėmesį į šią kritiką, ir šiuo metu, kol vyksta tyrimas, kur buvo kapinių ribos, statybos sustabdytos.

17. Diskriminacija, susijusi su lytine orientacija arba lytine tapatybe

Lietuvos įstatymai dėl asmenų nediskriminavimo dėl jų lytinės orientacijos iš esmės suderinti su ES teisės aktais, o sąvoka „lytinė orientacija“ minima įstatymuose kaip pagrindas, suteikiantis apsaugą nuo diskriminacijos. Baudžiamasis kodeksas gina pažeidžiamas visuomenės grupes. Yra Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymas, užtikrinantis ir homoseksualių, biseksualių bei transseksualių (HBT) asmenų lygiateisiškumą darbe. HBT grupių asmenys gali kreiptis į lygių teisių ir galimybių kontrolierių, tačiau šia galimybe pasinaudoja nedaugelis.

Homoseksualūs, biseksualūs ir transseksualūs asmenys patiria diskriminaciją visuomenėje. Paplitusi homofobija. 2006 m. atlikto tyrimo duomenimis 68,9 proc. apklaustųjų nepitaria, kad homoseksualūs asmenys dirbtų mokyklose. 46,6 proc. pritaria teiginiui, kad homoseksualumą reikėtų gydyti mediciniškai,

o 61,5 proc. pasisakė, kad nenorėtų dalyvauti organizacijoje, kurios nariai būtų ir homoseksualūs asmenys.

Homoseksualumas laikomas, asmeniniu žmogaus reikalu, o ne visuomenės. Lietuvos aktyviausios homoseksualų organizacijos – Lietuvos Gėjų lygos (LGL) – duomenimis, atvirą homoseksualų gyvenimą gyvena nedaug žmonių.

Civiliniame kodekse santuoka apibrėžiama kaip vyro ir moters santykių įteisinimo institutas.

2007 m. rudenį ES Žmogaus teisių teismas priėmė sprendimą daug dėmesio sulaukusioje byloje dėl lyties pakeitimo. Vienas asmuo pageidavo pasikeisti lytį, tačiau tam trukdė Lietuvos įstatymai. Teismas nurodė valstybei atlyginti žalą nukentėjusiajam bei priimti įstatymus, įteisinančius lyties keitimą. Iš visko sprendžiant, Lietuva ketina šį sprendimą apskusti.

Katalikų Bažnyčia Lietuvoje užima tvirtas pozicijas ir yra konservatyvus požiūris į HBT grupių asmenis ir jų teises. Tarp Katalikų Bažnyčios ir LGL nevyksta joks dialogas, nes LGL nuomone, tai – beprasmiška. LGL nurodo, kad šalies politikai, baimindamiesi prarasti reputaciją, atsisako dalyvauti lygos rengiamose konferencijose ir seminaruose. LGL ir Žmogaus teisių stebėjimo instituto duomenimis, neapykantos nusikaltimai HBT asmenų atžvilgiu yra dažni, tačiau jie retai arba beveik niekada nesulaukia teisinio persekiojimo.

2007 m. pavasarį Vilniaus miesto savivaldybė nedavė leidimo surengti HBT asmenų manifestaciją, skirtą „Europos lygių galimybių metams visiems“ pažymėti. Renginio metu buvo ketinama išskleisti vaivorykštės spalvų vėliavą ir pristatyti visuomenei informacinį „Lygių teisių“ autobusą, ketverius metus keliavusį po kitas 19 ES šalių su informacija apie lygias teises ir diskriminaciją. Sprendimas neleisti surengti manifestaciją nebuvo netikėtas. Tuo metu neseniai pareigas pradėjęs eiti Vilniaus miesto meras Juozas Imbrasas, nutraukus vieną iš planuotų projekto reklamos kampanijų viešai pareiškė, kad „miestas puoselėja tradicinę šeimą ir tradicinės šeimos vertybes“. Oficialūs atsisakymo išduoti leidimą motyvai - siekis išvengti smurto proveržio.

2007 m. rudenį Tarptautinės lesbiečių ir gėjų asociacijos (ILGA) Europos padalinys savo metinę konferenciją surengė Vilniuje. Ir šįkart prieš konferenciją buvo juntamas Vilniaus miesto savivaldybės nepritarimas, nes nebuvo išduotas leidimas išskleisti vaivorykštės spalvų vėliavą Rotušės aikštėje. Atsisakymas išduoti tokį leidimą buvo motyvuojamas tuo, kad aikštės apylinkėse vyko pertvarkymo darbai. LGL šį miesto sprendimą apskundė teismui, tačiau, pirmosios instancijos teismui priėmus nepalankų sprendimą, byla perduota antrosios instancijos teismui. ILGA konferencijoje dalyvavo Lietuvos užsienio reikalų ministerijos valstybės sekretorius ir vienas parlamento narys – tai buvo išskirtinis atvejis, nes anksčiau rengtose panašiose konferencijose nedalyvavo nė vienas oficialus valstybės institucijų atstovas. Konferencijos metu pasakytame trumpame pranešime valstybės sekretorius

patikino, kad Lietuvos vyriausybė yra pasirengusi daryti viską, kad užtikrintų HBT asmenų teises Lietuvoje. Šalia pastato, kuriame vyko konferencija, buvo surengta keletas demonstracijų. Konferencijos metu viename gėjų klube, kuriame buvo susibūrę nemažai konferencijos dalyvių, buvo susprogdintos dvi dūminės šaškės. Policijos nenoras aiškintis įvykį vietoje bei vėliau pradėjus ikiteisminį tyrimą sulaukė aštrios kritikos.

18. Pabėgėlių teisės

2004 m. Seimas priėmė naują Įstatymą dėl pabėgėlių teisinio statuso, atitinkantį ES ir kitų tarptautinių organizacijų gaires.

Pagal šį įstatymą pirmąją pabėgėlių klausimus nagrinėjančia instancija yra Migracijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos. Naujasis įstatymas buvusio imigracijos skyriaus funkcijas perdavė naujai įkurtiems administraciniams teismams. Priimta įstatymą papildanti pataisa, numatanti pabėgėlių vaikų teisę į laikiną globėją ir, jei įmanoma, teisę į susijungimą su šeima Lietuvoje, dar labiau priartino Lietuvą prie Europos Sąjungos teisės aktų.

Prašančių prieglobsčio Lietuvoje yra nedaug. Dauguma prieglobsčio prašytojų yra atvykę iš Rusijos, ir beveik visi jie – iš Čėčėnijos. Dauguma prieglobsčio prašytojų, kaip ir anksčiau, atvyksta per Baltarusiją ir Rusiją, nes sienos tarp valstybių buvusioje Sovietų sąjungoje iki šiol nėra saugomos taip griežtai, kaip siena su ES.

Lietuva siekia geros imigrantų ir asmenų, kuriems dėl humanitarinių priežasčių suteikta laikina apsauga, integracijos į visuomenę. Socialinės integracijos programa numato paramą apgyvendinant, pagalbą surandant būstą, socialines pašalpas, teisę į vidurinį išsilavinimą, lietuvių kalbos mokymą, integraciją į darbo rinką bei sveikatos apsaugą.

Pastaraisiais metais pagerėjo priėmimo procedūros bei sąlygos užsieniečių registracijos centre Pabradėje ir pabėgėlių priėmimo centre Rukloje. Pabradės centre apgyvendinami prieglobsčio prašytojai iš „saugiomis“ laikomų šalių, kurie, kaip laikoma, neturi teisės į prieglobstį, bei asmenys, neturintys galiojančių arba turintys nepakankamus kelionės dokumentus. Kiti prieglobsčio prašytojai, kol nagrinėjamas jų prieglobsčio prašymas, gali gyventi ten, kur jiems labiau patinka, arba pabėgėlių priėmimo centre Rukloje. Prieglobsčio prašymas paprastai išnagrinėjamas per šešis mėnesius, o neigiamą atsakymą dėl prieglobsčio suteikimo galima apskųsti per dvi savaites. Kol nagrinėjamas prieglobsčio prašymas, prieglobsčio prašytojai, neturi teisės dirbti.

17. Neįgaliųjų teisės

Konstitucija garantuoja piliečių teisę į senatvės ir invalidumo pensiją, taip pat socialinę paramą netekus darbo, susirgus arba praradus išlaikytoją, sutuoktinį ar sutuoktinę. Invalidų integracijos į visuomenę įstatyme įtvirtintos lygios neigaliųjų teisės. Yra įkurta ir speciali Lietuvos invalidų reikalų taryba. Nepaisant pažangos teisės srityje, neigaliųjų teisės į išsilavinimą ir darbą nėra visiškai užtikrintos, pasitaiko neigaliųjų diskriminacijos atvejų. Be to, gana lėtai vyksta visuomeninių pastatų pritaikymas neigaliesiems.

Itin kritikuotina žmonių su psichine negalia bei sergančiųjų psichinėmis ligomis padėtis. Paprastai tokie asmenys bendra tvarka siunčiami į specialias įstaigas. Nors tokių slaugos įstaigų patalpos buvo gerinamos, dar išlikę nemažai senų, iš sovietmečio laikų užsilikusių procedūrų ir pažiūrų, ribojančių pacientų žmogaus teises. Žmogaus teisių požiūriu reikėtų paminėti tai, kad pacientai dažnai neturi galimybių gyventi asmeninį gyvenimą bei pažeidžiamos jų teisės, pavyzdžiui, sužinoti savo diagnozę arba savo teises. Yra atvejų, kai apribojamos net reprodukcinės pacientų teisės atliekant priverstinius abortus. Įgyvendinami įvairūs projektai, kurių tikslas – padėti teikti žmonėms su specialiais poreikiais neinstitucines slaugos formas.

KITA

20. Nevyriausybių žmogaus teisių organizacijų veikla

Lietuvoje veikia ir nacionalinės, ir tarptautinės žmogaus teisių gynimo organizacijos. Valstybės tarnautojai yra paslaugūs ir mielai suteikia reikalingą informaciją. Be to, į įvairių valstybinių komitetų ir darbo grupių veiklą įtraukiami įvairių autoritetinių žmogaus teisių gynimo organizacijų atstovai, konsultuojantys įstatymų kūrimu. Ypač aktyviai veikia Žmogaus teisių stebėjimo institutas ir Lietuvos Žmogaus teisių asociacija.

Įvairių visuomenės grupių teises gina ir kitos nevyriausybines organizacijos.

21. Tarptautinių organizacijų ir Švedijos indėlis žmogaus teisių srityje

Lietuvą dažnai aplanko įvairios tarptautinės organizacijos, kurioms sudaromos sąlygos aplankyti pageidaujamas institucijas. Visos valstybinės žinybos noriai bendradarbiauja. Šalyje dirba UNDP (JT vystymo programos), UNCHR (JT pabėgėlių komisariato), UNODC (JT kovos su nusikalstamumu ir narkotikais padalinio) ir UNESCO nacionalinių komitetų atstovai, WHO (Pasaulio sveikatos organizacijos) bei IOM (Tarptautinės migracijos organizacijos), Europos Tarybos ir ES atstovybės. Vilniuje veikia Šiaurės šalių ministrų tarybos biuras. Be to, vyksta glaudus dvišalis bendradarbiavimas bei intensyvūs mainai ir vizitai.